

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за получаване на научно звание доцент по научна специалност **05.08.09 Музейно дело** (Музеят на 21-ви век – ресурси, структура и управление), обявен от Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София, ДВ бр. 70, 2004 г., с единствен кандидат Димитър Христов Иванов, доктор по история.

Рецензент: **Юри Тодоров Тодоров**, доктор по теория на системите (ТУ Дрезден), доцент по 05.07.03 методика на обучението (количествени методи и информатика в историята), Софийски Университет “Св. Климент Охридски”, Исторически факултет, 1504 София, бул. Цар Освободител 15.

В обявения конкурс за доцент по музейно дело с единствен кандидат Димитър Христов Иванов, доктор по история, са представени четири съчинения с монографичен характер със следните заглавия: “Управление на информационните ресурси на историческия музей”, изд. ВУБИТ, София 2004 г.; “Арес”, Университетско изд. “Св. Климент Охридски”, София 1999 г.; “Марс”, Университетско изд. “Св. Климент Охридски”, София 2002 г. и “Армията на бога”, Университетско изд. “Св. Климент Охридски”, София 2004 г. В списъка на публикациите кандидатът е включил още четири отпечатани у нас заглавия, на три от които той е автор, и на едно – съставител, но не ги е приложил към материалите за настоящия конкурс. Първото заглавие, “Управление на информационните ресурси на историческия музей”, е определено от кандидата като хабилизационен труд. Имайки предвид тематиката на конкурса и съдържанието на представените за рецензиране материали, би могло да се очаква, че именно тук се намира квинтесенцията от дългогодишната творческа работа на канди-

дата. Не е представено извлечение от протокол на заседание на първично звено за обсъждане на хабилитационен труд. Прави впечатление, че г-н Иванов, не е включил в списъка участия от научни форуми (конгреси, конференции, симпозиуми) както и публикации в научната периодика у нас или в чужбина, отсъства списък на цитатите и отзывите за научните трудове на кандидата.

Г-н Иванов е защитил през 1996 г. пред Специализирания съвет по нова и най-нова история при ВАК научната степен доктор по история с дисертация на тема “Публицистиката на Стефан Стамболов”. Представените в настоящия конкурс научни трудове са извън проблематиката на работите, послужили за придобиване на научната степен.

Съдейки по неговата публикационна дейност, г-н Иванов от 1990 г. се посвещава на изследователска работа в областта на новата и най-нова българска история, а по-късно и в сферата на старата история и тракологията. Кандидатът е известен и извън рамките на предложените за целите на настоящия конкурс трудове с редица заглавия, основно на историческа тематика, които го очертават като изкусен майстор на перото, интригуващ публицист, както от гледна точка на избора на темите, така и по отношение на изложението и научната осведоменост.

Трудът “Управление на информационните ресурси на историческия музей” представлява оригинално монографично изследване на 118 печатни страници в увод, четири глави, заключение, библиография, индекс и приложение с илюстрации. Интересно е общото впечатление, което оставя текстът за интердисциплинно изследване, написано от опитен автор с технократичен уклон, макар и това му амплуа силно да контрастира на фона на наративно-историческия подход, преследван до тук от него в по-ранни съчинения. Характерът на изследването се движи от литературен обзор до генератор на идеи, подчинени на доминиращата тема за “хилядолетна духовна приемст-

веност чрез сборна мъжка добродетелност, наречена арете” (стр. 5), с което би могло успешно за послужи и като отчетен доклад за работата на едноименната фондация.

Важно място в труда, определен от автора като музеоложко проучване, представлява дискусиата на тема информация – информационен ресурс, музейна институция и обществени образователни и възпитателни цели, управление на инфоресурсите на един музей с цел превръщане на изделието (находката) в експонат чрез валоризация и ревалоризация. В един кратък исторически преглед за появата и развитието на музея от древността до наши дни авторът се спира и върху проблема за музейното законодателство, като обръща особено внимание на регламентирането на частните колекции и частното музейно дело в чужбина и България. Прави се представяне на идейната еволюция от колекциите със съответната класификация като първоначална форма на групиране и подреждане на артефакти до физическите и виртуални музеи с финализирани образователно-възпитателни задачи.

Проблемът около образователната институция музей не е нов и е разглеждан многократно в редица трудове в историко-дидактически контекст, които не са цитирани от Иванов. В този смисъл считам дискусиата на въпроса за незавършена. Още повече, че авторът споменава за възникването на евентуално асоциално поведение поради изолационна позиция при безизходица от различен характер (стр. 24), което становище не е подкрепено с факти и емпиричен материал. Тук може би са визирани празнини в образователната стратегия, които трябва да бъдат преодоленни с нови средства. Несъмнено, музеят е неотменимо звено за запазване и трансфериране на културната и националната идентичност през поколенията, особено в условията на глобализация, така и според Иванов (стр. 24).

Авторът разисква инфоресурсната концепция за историческия музей, като приема за подходяща изходна точка теорията за несигур-

ност и сложност на информационни системи, представена на български език в цитираната публикация на Денчев и Христозов (стр. 31). Очевидно, информационната среда като обща категория и в частност информационната среда в историческия музей съдържа висок дял на несигурност, както в самия медиум, така и в неговите компоненти. Подходът е многообещаващ, когато трябва да се разкрива информацията като скрит източник на знание при изучаването на литературни и нелитературни общества, представени в музеите. На това място би могло да се очаква по-детайлно описание за процедурите на разкриване на т.нар. “музейна” действителност в “историческа” действителност, водещи до остойностяването на един обект. Разбирането за приложението на теорията за несигурността на информацията като овеществена символика, в значението на която получателят “не е сигурен” на това място изглежда значително опростено. Затова авторът търси обяснение на явлението информационен обмен чрез метафоризация, която според него е типична за човешкото общуване. Непонятно изглежда и достигането на крайната цел на този процес за еднопълно декодиране на метафоричното послание и цялостно разпознаване на заложената в един информационен обект символика, процес, който според мен винаги остава субективен. Отделна дискусия може да се разгърне и на чисто терминологично ниво за понятията комуникация и информация, които авторът използва многократно. Въпреки всичко става ясно, че едно послание-метафора не е възможно да бъде възпроизведено от едно време-пространство в друго, пълноценно (стопроцентово) поради нееднородността и нееднозначността на символиката. Затова Иванов въвежда понятието “информационен ресурс” като степенувана информация. Обосноваването на термина, неговото функциониране по отношение на музейните информационни фондове е описано изчерпателно и се опира на известни публикации в тази област, цитирани от автора.

Процесът на структуриране на инфоресурсите не е самоцелен, тъй като чрез неговото изпълнение валоризирания обект получава статут на експонат и може да бъде обосновано ситуиран в съответната музейна подредба. Технологията е приложима и върху недвижими паметници и по този начин не остава единствено обвързана към стационарното експониране. Самото натрупване на експонати не може да бъде приемливо за съвременния музей, затова авторът залага на определянето на таксономичното съотношение между обекти и тяхното значение, което трябва да получи единен израз в самата експозиция и да даде възможност за интерпретация. Това е подход, който преследва всеки съвременен музей, затова на това място не би могло да се претендира за оригиналност. Иванов прави връзка с “класическата методика на преподаване”, където “инфоресурсната подредба диктува организацията на познанието” (стр. 36) и експонатът започва да функционира. В този контекст той самостоятелно определя пет равнища на музейните информационни ресурси. Това според него е отправната позиция при дефиниране на музея на 21-ви век, при който интерактивността го превръща не в “реален или виртуален организъм” (стр. 37), а по скоро от реален във виртуален организъм, и то с цел да замести хронологичните наративи с музейни пространства, които залагат на компаративния подход. Както авторът правилно загатва в неговото изложение, преходът в музея на 21-ви век изисква отказ от акумулационния подход и замяната му с интерпретационния. Музейните пространства трябва да станат достъпни за широка публика като се използват различни форми на презентирание, включително виртуалните. Оригинална е идеята на автора, в музея на 21-ви век да се предлага възможност, зрителят сам да преоткрива обектите и по този начин да влиза в ролята на оценител. Буквалната информация, която се съдържа в даден експонат, представлява една малка част от пълния информационен капацитет на артефакта. Следователно, останалата част може да бъде разкрита чрез асоциативната мета-

форичност, чрез припомняне на знания в паметта на субекта - реципиент (стр. 45). Това е по-приемливо отколкото предлагането на готови, много често силно идеологизирани оценки и преоценки на фигури, събития и явления. Разискванията на посочения проблем на това място дава израз за доброто познаване на редица цитирани от кандидата публикации, най-вече тези на Илиън Хупър Гринхил.

Иванов определя на стр. 47, че “информацията е помощен инструмент при взимането на управленски решения”. Той противопоставя на “техническото”, според него, схващане за информацията качествено новата категория “информационен ресурс”, която има значение за развитието на музея и музейното дело като цяло. Описаната от автора управленска характеристика на информационните ресурси води до извода, че частното музейно дело е благотворна форма за съществуване на музейни колекции в България и особено на частните. В подкрепа на това си твърдение той изтъква редица причини, най-вече от финансово естество.

Управлението на информационния ресурс означава постоянна репроблематизация на съдържателните характеристики на първоизточника и изисква нова форма на мениджмънт на музейната институция с отваряне към изискванията на пазара. Наред с това авторът залага и на “качественото” развитие на историческите изследвания, които трябва да се актуализират непрестанно с определяне на нови проблемни кръгове (стр. 47). Разглеждат се различни аспекти на управлението, между които и определянето на финансовата оценка на експонати от т.нар. експертно-откупна оценка до свободно конвертируемата пазарна цена на обектите. Интерес представляват предложените от кандидата два управленски модела, като при първия се залага на известните позиции при стабилна организация и източници на финансиране. Промените в управленския процес се налагат при втория модел, предложен от автора, за осъществяване на една политика на спонсорство, дарителство и самофинансиране. Интересен момент в

тази стратегия представлява реализирането на музейни спектакли, изграждането на виртуален музей, цялостното дигитализиране на музейния архив. Ценно от теоретична гледна точка е схващането, че музеят трябва да се превърне от отразяващ елемент на идейното творчество в един действащ генератор на идеи.

Нов момент в изследването на Иванов представлява противопоставянето на традиционното схващане за “обективна неутралност” на институционализирания музей на една нова тенденция, че музеят трябва да приеме роля с активната обществена позиция, обоснована с нравствени норми. Така, според автора, би било възможно едно пълноценно използване на информационните ресурси чрез съчетаване на сведенията от сферата на материалното с тези на нематериалното културно-историческо наследство. Подходът изисква поддържането на висока изследователска енергия при една многоаспектна, много-съставна работа в интердисциплинен екип.

Оригиналните стратегии на събирателство и презентация са особено ценни за съвременните музеи. Малко са музеите по света, които биха могли да се похвалят с такива. Съществен дял в успешното представяне на една колекция, според мен, има решаването на проблема около класификацията и структурирането на обектите. Реализирането на успешна класификационна стратегия превръща музейния специалист във виждащ, знаещ и валоризиращ субект, който съчетава материалното с идейното наследство в една многоаспектна среда. Възможностите за определяне на разнообразните значения, които един обект придобива при интерпретация на заложената в него информация, могат да бъдат оползотворени с изграждане на музейна база данни, която да позволява многоаспектни информационни запитвания ¹.

¹ Вж. Hooper-Greenhill, E. The Space of the Museum. – In: The Australian Journal of Media and Culture. vol. 3, no. 1 (1990). Също така: Museums and the Interpretation of Visual Culture. Routledge, London, 2000.

Новият управленски възглед е възприет, според Иванов, от фондация “Арете” и е осъществен в редица представени от него в цитираното изследване проекти. Подходът тук се отличава с антиципирано целеполагане за реализиране на цялостен образователно-възпитателен процес (стр. 62). Става дума за възпитание на добродетелни качества, описани още в Омировия епос чрез епифания и чудодейност. Характерните черти на родения в Тракия Арес с неговата позитивна позиция в тракийската божествена тетрада, образ на итифалическо мъжко начало, са не само генетично или вторично придобити. Според Иванов арете-идеологията може да бъде проследявана с различни извори през различни епохи и той вижда персонификацията ѝ в новата българска държавност в лицето на Стефан Стамболов (стр. 73). Все пак, остава въпросът, дали това е приемливо с оглед на съвременните тенденции в областта на педагогическата наука, залагащи на мултиперспективността и културно-историческия подход, където различни гледища и позиции трябва да имат равноправно място на съществуване. Музейната експозиция, щом тя е част от образователната стратегия, би трябвало да дава възможност за изграждане на гражданска позиция чрез предлагане на различни алтернативни гледища по поставения проблем, а не да идеализира добродетели, с които съвременниците трудно биха могли да се идентифицират.

Будят интерес формите на образование и възпитание чрез музея, които кандидатът представя като една цялостна арете-идеология. В системата арете той апелира към осъзнаването на етично поведение от страна на участниците и активно включване в една динамична учебна среда, залагаща на проблемното обучение, подчинена на целта за постигане на цялостна гражданска добродетелност. Практиката може да покаже, дали тази цел е осъществима.

В обобщение на изложеното до тук бих искал да посоча следните основни приносни моменти в работата на Д. Иванов:

1. Въвежда се понятието информационен ресурс, на базата на което се развива оригинална инфоресурсна концепция за историческия музей. Това е една структура на съобщенията от единичния оригинал, която завършва с интерпретативни хипотези за пълноценно разтълкуване на преданието чрез съчетаване на материалното с нематериалното културно-историческо наследство.
2. Авторът прилага разработената от него концепция в експозициите “Арес” в Археологическия музей при БАН и средновековната колекция “Армията на бога” в Националния исторически музей. Подредбите се основават на принципа за общочовешка добродетелност, манифестирана от експонати от различните епохи, която днес може да бъде пренесена в настоящето чрез активното съпричастие на посетителите.
3. Реализира се система за структуриране на информационните ресурси в историческия музей, чрез която става възможно управлението им в една актуална пазарна ситуация. При това се отчитат предимствата на репроблематизацията на информационните ресурси в конкретни музейни проекти.
4. Цялостната научна продукция на кандидата дава свидетелство за наличието на исторически континуитет, който води началото си от предхристиянската епоха и може да бъде проследен до нашето съвремие. Кандидатът доказва преноса на същностните черти на граждански активното поведение чрез непрестанна иновация съобразно конкретните исторически условия.

Става ясно, че са изпълнени изискванията на чл. 11 и чл.

16.1от ЗНСНЗ и т.т. 11.1, 2 и 4 от Правилника за прилагането му, тъй като кандидатът представя оригинална, цялостно публикувана научна

разработка с посочените по-горе основни приносни моменти. Кандидатът е чел лекции по Музейно дело в Нов български университет, Пловдивския университет “П. Хилендарски” и др. Резултатите от изследователската работа на Иванов са намерили и подходящо приложение чрез експозициите “Арес” и “Армията на бога”. Предполагам, че със своите качества д-р Иванов ще обогати допълнително Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София. С това считам, че са на лице всички основания за придобиване на научно звание и предлагам на уважаемия Специализиран научен съвет по стара и средновековна история, археология и етнография при Висшата атестационна комисия да присъди на д-р Димитър Христов Иванов научното звание

Д О Ц Е Н Т

по 05.08.09 Музейно дело

за нуждите на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София.

София, 06.01.2005 г.

Рецензент: